

Notes biogràfiques¹

Ara, en l'acte que celebrem avui de record a qui ha estat un company de corporació, traspasat fa poc, que per a molts de nosaltres ha estat també un amic estimat i un mestre respectat, no cal que els digui quins són els meus sentiments, en aquests moments, en aquesta mateixa sala, en aquesta casa, on havíem compartit tantes coses, tants anhels.

He ordenat per a aquesta sessió unes notes biogràfiques, que per a mi tenen un significat especial. Són uns apunts que he anat recollint des de fa anys. No es tracta d'una informació aconseguida rastrejant biblioteques ni hemeroteques, sinó unes informacions esparses que en la majoria de casos provenen directament o indirecta del doctor Casassas, de converses informals, atès que he tingut el goig de gaudir d'una relació continuada, amb ell i la seva família, al llarg de trenta anys, des que ens vam conèixer a la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*.

L'entorn familiar i escolar

Enric Casassas i Simó nasqué l'any 1920, a Sabadell. Els seus pares exercien aleshores de mestres en aquesta població. Duien a terme llur feina d'a-

1. Aquestes *Notes biogràfiques* són una revisió actualitzada i ampliada de les que, amb el mateix títol, vaig redactar per a la *Miscel·lània de treballs científics en homenatge a Enric Casassas, professor de química analítica. Miscel·lània Enric Casassas*. (S. Alegret, J. J. Àrias, D. Barceló, J. Casal i G. Rauret, editors. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1991, p. 13-22.) He afegit també algunes notes breus bàsicament biogràfiques, a peu de pàgina, atesa la difusió que hom vol fer d'aquest opuscle, que altrament serien totalment innecessàries si aquest llibret fos destinat només als membres de l'IEC o de llurs societats filials.

cord amb els corrents renovadors de l'època impulsats per la Mancomunitat de Catalunya. Estaven amatents als progressos pedagògics i els aplicaven i adaptaven a l'escola.²

Traslladada la família a Barcelona, els germans Casassas (Enric, Lluís, Oriol i Montserrat)³ anaren a l'Institut Escola, institució de la Generalitat de Catalunya que, com és sabut, ha resultat paradigmàtica de la renovació escolar que hom tractava de dur a terme en aquell temps, on els aspectes formatius dels infants eren més valorats que els pròpiament informatius i, amb paraules del seu director el doctor Josep Estalella,⁴ on els mestres tractaven de fer homes bons i si, a més a més, resultaven savis, encara millor. L'escriptora Maria Aurèlia Capmany, alumna també de la mateixa escola, en un passatge de les seves memòries⁵ descriu amb molt de detall aquest ambient escolar, en què, per cert, hi surt l'Enric Casassas,⁶ de qui diu que era «un dels que tenia més habilitat per a fer versos amb rimes consonants i difícils».

És en aquest ambient familiar i escolar de responsabilitat social i de consideració a la cultura, en especial a la cultura catalana, que el jove Enric va créixer. Però aquest ambient quedà segat per la Guerra Civil. Acabà els estudis de batxillerat en plena guerra (1937) i a la darrerria d'aquesta és mobilitzat per l'exèrcit, encara no complerts divuit anys, i és enviat al front del Segre, a Balaguer. Acabada la guerra torna de nou a estar subjecte a disciplina militar, ara a l'exèrcit vencedor.⁷

Ingressa a l'Escola Industrial de Terrassa, on cursa els estudis de tècnic industrial mecànic (1943) i de tècnic industrial químic (1944). El professor Manuel Ballester, en el seu discurs de resposta en l'acte de la recepció d'Enric Casassas com a acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de

2. A Sabadell, on el record de la tasca pedagògica i docent desenvolupada pels esposos Enric Casassas i Carme Simó és ben viu i són recordats encara per molts sabadellencs com a directors de la Colònia d'Estiu, amb l'adveniment de la democràcia, hom donà el nom d'Enric Casassas i Cantó a l'escola que fins aleshores havia portat el nom del Dictador.

3. Lluís (1922-1992) fou catedràtic de geografia regional i síndic de greuges de la UB, i també president de la Societat Catalana de Geografia. Oriol (1923), pediatre, ha presidit la Societat Catalana de Biologia i l'Acadèmica de Ciències Mèdiques. Els tres germans Casassas han coincidit a l'IEC com a membres numeraris.

4. Sobre Josep Estalella i Graells (1879-1938), físic, químic i pedagog, el doctor Casassas escriví una biografia.

5. M. Aurèlia Capmany, *Mala memòria*. Barcelona: Planeta, 1987, p. 117.

6. Del mateix curs de l'Enric foren Joan Ainaud, Manuel Ballester, Joan Casulleras i Josep Teixidor, amb els quals, anys a venir, coincidirà en múltiples iniciatives. Ainaud i Teixidor foren membres de l'IEC. Casulleras fou president de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1978-1981). Ballester és de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

7. A la caserna de la Pubilla Cases, a l'Hospitalet de Llobregat, coneix Antoni M. Badia i Margarit (1920). Lingüista i gramàtic, amb el qual, anys després, tornà a coincidir en diverses institucions, com l'Institut d'Estudis Catalans o el rectorat de la Universitat de Barcelona.

Barcelona, explica com quedaren de parats els seus companys de l'Institut Escola en veure que l'Enric havia escollit una carrera tècnica i no de lletres.⁸

Continua els estudis a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, mentre efectua feines diverses, com la d'ajudant en una oficina de farmàcia, i finalment obté la llicenciatura en ciències químiques (1949), amb premi extraordinari. L'any següent es casa amb Josefa Figueras i Cros, llicenciada també en ciències químiques i companya d'estudis. Han tingut tres fills: Enric,⁹ Maria i Anna.

La professió universitària

Des de l'acabament dels estudis de llicenciatura en química, Enric Casassas realitzà ininterrompudament activitat docent a la universitat. Amb una inclinació cap a la química física, finalment inicià els estudis de doctorat a la Càtedra de Química Analítica, de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, dirigida pel professor Francisco Buscarons.¹⁰ En aquella càtedra trobà un microclima científic adient, cosa no corrent en aquell temps, per tal de satisfer i confirmar la seva vocació. Es cultivava, aleshores, una química analítica aplicada, fonamentalment descriptiva, basada en l'observació sistemàtica de possibles reaccions de reconeixement dels ions per part de nous reactius orgànics (amides de l'àcid tioglicòlic, oximes aromàtiques, tiols alifàtics, isonitrosoacetanilides, mercaptofenols, etc.).¹¹ La seva tesi doctoral (1962) versà sobre el comportament enfront d'ions inorgànics d'alguns mercaptans alifàtics amb grups $-OH$ o $-COOH$ contigus al $-SH$ i llurs aplicacions analítiques, en què ja hi veiem com a novetat d'aleshores estudis de complexació i determinació de constants d'estabilitat per mitjà de mètodes potenciomètrics. Aquest treball obtingué el 1968 el premi Martí d'Ardenya, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Enric Casassas volgué ser professor universitari. Això implicava en aquell temps, tan durant el període predoctoral com postdoctoral, haver d'estar vinculat professionalment a la universitat en unes condicions materials molt

8. *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, núm. 900, vol. 51(1). *Estudi de les reaccions de complexació en solució mitjançant tècniques voltamperomètriques en presència d'adsorció electròdica*. Memòria llegida per l'acadèmic electe Enric Casassas i Simó en l'acte de la seva recepció el dia 12 de març de 1992. Discurs de resposta per l'acadèmic numerari Manuel Ballester i Boix. Barcelona, 1992, p. 55-62.

9. Enric Casassas i Figueras (1951) ha heretat la deu poètica del seu pare. Premi Carles Riba (1996), Premi Ciutat de Palma de Poesia Joan Alcover (1997), entre d'altres.

10. Francisco Buscarons i Úbeda (1906-1989). Catedràtic de química analítica (UB). Havia estat director del laboratori de la Duana de Barcelona (1925-1942).

11. Siro Arribas Jimeno. *Introducción a la historia de la Química Analítica en España*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1985, p. 42-44.

precàries, que havien de complementar-se amb feines diverses, a deshores (classes, treballs, assessories, etc.). Això durava fins a aconseguir l'única posició mínimament retribuïda, que era la de catedràtic. L'any 1967 aconseguí la plaça de catedràtic de química analítica, de la llunyana Universitat de La Laguna, a les illes Canàries. Dos anys més tard, torna a guanyar, per oposició, la Càtedra de Química II (amb responsabilitats de química inorgànica i analítica i d'anàlisis instrumentals i especials), de l'Escola Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona, de la Universitat Politècnica de Catalunya. De tornada a Barcelona, simultàniament hom li encarrega, primer en comissió de serveis i posteriorment com a catedràtic numerari, l'organització dels ensenyaments de química analítica i inorgànica, de la Facultat de Ciències, de la Universitat Autònoma de Barcelona, acabada de crear (1969).¹²

Els ensenyaments de química inorgànica foren encomanats després al seu col·lega i amic Heribert Barrera.¹³ El doctor Barrera, d'edat aproximada a la del doctor Casassas, representava la recuperació d'aquella generació d'exiliats a causa de la guerra, formats a l'estranger, que tornaven encara joves, en plena maduresa professional. Feien de pont entre la tradició cultural catalana, viscuda de forma normal sense els complexos i enviliments introduïts pel règim, i el món científic exterior, ple de reptes i d'exigència, en què tantes coses ens podien servir de model. Aquest esperit es respirava a la nova universitat, ajudat a crear pel professor Casassas des del seu mestratge exemplar i la seva responsabilitat.

Entre altres tasques, li fou encarregat d'organitzar i de posar en marxa a Girona els estudis universitaris de ciències, que començaren a impartir-s'hi des del 1971, un any després que els estudis de filosofia i lletres, amb la qual cosa quedà restablert el Col·legi Universitari de Girona que, vint anys després (1992), ha esdevingut oficialment una nova universitat.

Finalment, a la jubilació del professor Buscarons (1976), el doctor Casassas passa a ocupar una càtedra de química analítica, de la Facultat de Química, de la Universitat de Barcelona, on havia començat la carrera universitària feia vint-i-set anys i on romangué com a catedràtic fins a la jubilació (1987), i posteriorment com professor emèrit i membre actiu del Departament de Química Analítica d'aquesta Universitat, fins el darrer moment. Em ve ara a la memòria, quan el visitava a l'hospital, just quan se li va declarar la malaltia, veure'l revisant un manuscrit d'un treball científic per a la seva publicació. I pocs dies abans del seu traspàs encara revisà el

12. Aquesta nova institució recuperava el nom de la universitat de la capital catalana durant l'època de la Generalitat de Catalunya de l'anterior règim republicà, i representà aleshores una mena d'inflexió en la política universitària de les acaballes del règim del general Franco.

13. Heribert Barrera i Costa (1917), químic i polític, membre de l'IEC. Presidí la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1976-1978). Fou president del Parlament de Catalunya (1980-1984). És president honorari d'Esquerra Republicana de Catalunya.

pròleg d'un diccionari de química analítica, del qual era coautor, i que ha aparegut aquests dies.¹⁴

Durant tot aquest període, com a professor amb el màxim grau de responsabilitat, li toca de viure unes experiències molt variades, fruit del sistema de promoció i trasllat de la universitat espanyola. Ha de professar i investigar en química analítica en universitats amb problemàtiques molt diferents, però amb un mateix denominador: uns grans dèficits materials. El professor Casassas és recordat en cada lloc on estigué com una persona indefallent en la creació d'infraestructura i en la preparació d'equips d'investigació. Al llarg de la seva vida acadèmica va ser considerat un professor que suscitava adhesions entusiastes a la química entre els estudiants, i, entre els seus col·legues i col·laboradors, com un renovador dels enfocaments tradicionals de la química analítica,¹⁵ amb un cabal inesgotable de coneixements teòrics i aplicats.¹⁶ I sobretot va ser considerat un gran comunicador d'idees.

Sempre fou conscient, gosaria a dir empès per aquell entorn familiar i escolar que hem esmentat al començament, de la transcendència moral i social del fet educatiu i de l'alt grau d'autoexigència diària que comporta el fet de voler ser un bon professor. No és estrany, doncs, que, mentre molts professors universitaris miraven de cua d'ull els aspectes propedèutics i didàctics de les seves pròpies assignatures, ell els animava a reflexionar sobre els diversos aspectes de la didàctica de les ciències experimentals, i per això col·laborà amb diverses institucions pedagògiques.¹⁷

La seva personalitat científica i reputació intel·lectual en els claustres universitaris va fer que el professor Casassas fos requerit a càrrecs de gestió universitària. Va ser vicerector d'investigació de la Universitat Autònoma de Barcelona (1976), en l'equip rectoral del doctor Laporte,¹⁸ i vicerector d'ordenació acadèmica (1978-1982) de la Universitat de Barcelona, en l'equip del

14. E. Franquesa, L. Baraldés, J. Bover, G. Mas, E. Casassas, R. Tauler, S. Alegret i E. Mallet, *Diccionari de química analítica*. Barcelona: Termcat, Centre de Terminologia/Enciclopèdia Catalana, 2000.

15. Vegeu la seva concepció d'aquesta disciplina en l'excel·lent article «Els fonaments canviants de la química analítica», *Butll. Soc. Cat. Cièn.*, 4, 27-48 (1985).

16. A tall d'exemple, citem alguns dels seus primers cursos monogràfics de postgrau, amb indicació de l'any que els impartí per primera vegada: «Química física dels complexos» (1962), «Automatització en química analítica» (1967) i «La contaminació atmosfèrica» (1972). Amb això veiem, ni que sigui de forma embrionària, els antecedents de les línies mestres de la seva activitat investigadora i del seu concepte de la química analítica.

17. Amb institucions com ara l'Escola de Mestres Rosa Sensat, el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya o els instituts de Ciències de l'Educació, de les universitats catalanes, on dictà diversos cursos de reciclatge per a professors per a introduir les noves tendències de la química a tots els nivells de l'ensenyament.

18. Josep Laporte i Salas (1922), farmacòleg, membre de l'IEC. Ha estat rector de la Universitat Autònoma i conseller de Sanitat i d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

doctor Badia i Margarit. En aquesta darrera universitat li toca viure, com a conseqüència de la liquidació del règim anterior, un període transcendent per a la vida política i universitària del país:¹⁹ la Constitució monàrquica (1978), l'Estatut de Catalunya (1979), la Llei de reforma universitària (1983) i els traspassos de les universitats estatals en territori català a la Generalitat de Catalunya (1985).

El treball científic

Donarem aquí solament de forma succinta detalls de la part més sobresortint de la vida científica del doctor Casassas.

En el marc universitari, es dedicà ininterrompudament a la recerca sobre problemes químicofísics o inorgànics d'interès bàsic per a la química analítica o per al desenvolupament de nous procediments analítics. Trobà noves aplicacions analítiques de reactius orgànics quelatants (en particular, de reactius amb grups funcionals de sofre bivalent o amb grups azo, i també d'hidroxiàcids) a l'anàlisi de traces d'ions metàl·lics o de compostos orgànics, principalment d'interès farmacèutic. Aquests treballs inclouen l'estudi de problemes de configuració i estructura dels reactius i dels complexos producte de les reaccions, així com també l'estudi d'alguns aspectes cinètics d'aquestes reaccions, amb el desenvolupament dels mètodes cinètics d'anàlisi possibles.²⁰

Estudià diversos equilibris de formació de complexos, protolítics i de solubilitat, en solució aquosa o en solvents mixtos, en què intervenen mercaptans alifàtics o aromàtics substituïts amb grups $-OH$, $-COOH$ o $-NH_2$, àcids tioèter carboxílics, àcids aromàtics *o*-hidroxicarboxílics, azoderivats *o*, *o*-disubstituïts i polielectròlits naturals i sintètics, especialment per mitjà de procediments potenciomètrics i espectrofotomètrics o de voltamperomètrics, com es descriurà després. N'és un exemple, l'especiació d'ions metàl·lics en presència de mercaptoàcids i llur mobilització en plasma sanguini. Moltes de les constants obtingudes dels equilibris estudiats han estat aplegades en reculls crítics internacionals (*Critical Stability Constants*). Dins aquest camp de la química en solució inicià els anys setanta una col·laboració continuada de formació d'estudiants de postgrau amb el Departament de Química Inorgànica, del Kunglisk Tekniska Högskolan, d'Estocolm, Suècia, un dels laboratoris amb més reputació en aquest camp.

19. Vegeu A. M. Badia i Margarit, *Llabor de futur. Vuit anys al rectorat de la Universitat de Barcelona*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

20. En aquest context, per exemple, publicà (conjuntament amb L. Fuentes-Duchemin) un procediment d'anàlisi de traces de piridina, que ha estat recomanat com el millor procediment per a la determinació absorciomètrica d'aquest compost. (Vegeu F. D. Snell i L. S. Ettre, *Encyclopedia of Industrial Chemical Analysis*. Nova York: Interscience Publ., 1972, vol. 17, p. 432.)

D'ençà de la seva estada a la Universitat de Minnesota, a Minneapolis, EUA (1954-1955), als laboratoris del professor I. M. Kolthoff, de renom internacional, estudià també el comportament polarogràfic i voltamperomètric de compostos orgànics i llurs complexos metàl·lics solubles. Desenvolupà mètodes originals per a la determinació polarogràfica de constants d'estabilitat de complexos metàl·lics solubles a partir de senyals propis del lligand. Aquests mètodes han estat descrits *in extenso* en obres especialitzades²¹ i de text²² i han tingut un reconeixement internacional posteriorment en llur vessant de polarografia impulsional. Estengué aquests estudis, ja més recentment, cap a lligands macromoleculars d'interès ambiental i bioquímic, sense deixar de banda llurs equilibris conformacionals, ni tampoc l'estudi dels efectes polielectrolítics i polifuncionals de les macromolècules objecte d'estudi.

Proposà noves aplicacions de l'anàlisi instrumental, en particular a la determinació de components traça en mostres ambientals i en residus industrials, en què són aplicats mètodes d'especiació química.

Aplicà la quimiometria a la química analítica. Utilitzà tècniques de reconeixement de models (*pattern recognition*) i d'anàlisi de cúmuls (*cluster analysis*) per a fer l'anàlisi de mostres d'interès arqueològic i d'altra mena; desenvolupà l'aplicació de l'anàlisi de factors i de l'anàlisi de components principals a la interpretació dels resultats experimentals obtinguts en l'estudi dels equilibris en solució, sense necessitat de postular models químics teòrics previs, els quals sorgeixen de l'anàlisi numèrica mateixa; també intervingué en el desenvolupament de sistemes experts per a l'especiació d'ions metàl·lics en sistemes biològics. Hom el pot considerar l'introduïdor de la quimiometria a casa nostra.²³ No en va fou requerit a presidir diverses reunions i cursos internacionals sobre aquesta disciplina, quan aquests es feien a Catalunya.²⁴

L'activisme cívic

La universitat que trobà l'estudiant Enric Casassas era filla del trencament social i polític provocat per la Guerra Civil. La majoria dels antics professors es trobaven a l'exili o simplement destituïts. El nou règim dictatorial

21. D. R. Crow, *Polarography of Metal Complexes*. Londres: Academic Press, 1969, p. 80-84.

22. J. A. Plambeck, «*Electroanalytical Chemistry. Basic principles and Applications*», Nova York: Wiley-Interscience, 1982, p. 305.

23. Recordo encara, quan el doctor Casassas estava a Bellaterra, ara fa vint-i-cinc anys, els comentaris elogiosos sobre un capítol introductori d'un llibre de química analítica, on s'albirava una nova disciplina analítica, i que els professors ajudants d'aleshores, una mica incrèduls, ens la miràvem de reüll. Es tracta de H. Kaiser, «*Foundations for the critical discussion of analytical methods*», a F. Korte, ed., *Methodicum Chimicum*. Nova York: Academic Press, 1974. vol. 1, p. 1-20.

24. *First Colloquium Chimometricum Mediterraneum* (Barcelona, 1987), *Chemometrics in Analytical Chemistry* (Tarragona, 1996), *European Chemometric School* (Tortosa, 1989), etc.

bastí una universitat fortament subjectada al poder central, completament castellanitzada i, en definitiva, d'esquena a la societat circumdant.²⁵ Així i tot, fora dels ambients oficials, la societat catalana articulava elements de resistència bàsicament cultural. Atès que la llengua catalana era foragitada de la universitat —i de qualsevol activitat pública—, una de les activitats de resistència dels estudiants era l'edició de l'*Antologia Poètica Universitària* (1949-1958), en el primer volum de la qual trobem la col·laboració d'Enric Casassas.

La nostra institució, l'Institut d'Estudis Catalans, la màxima institució acadèmica dels Països Catalans, tenia una existència clandestina, prohibida com era la seva activitat des del 1939. La presidència es mantenia en el doctor Fontserè,²⁶ que actuava també de president de la secció de Ciències. L'any 1959, en un «domicili particular», amb l'assistència del doctor Aramon, secretari de l'Institut,²⁷ i del doctor Antoni Esteve,²⁸ membre de la Secció de Ciències, els quals presidien la reunió, conjuntament amb Heribert Barrera i Enric Casassas, de la comissió reorganitzadora, davant un selecte grup d'universitaris i professionals, es va recuperar de nou la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.²⁹ (Enric Casassas fou president de la Secció de Química (1959-1972) i posteriorment president d'aquesta societat (1973-1976), que actualment es troba subdividida en quatre societats independents filials de l'Institut.)

Aquests fets acabats de relatar revelen com eren de sòrdids aquells temps en què l'edició de poesia o una sessió acadèmica eren fets de resistència política pel sol fet de ser en català. Però malgrat tot, com veiem, la societat catalana s'anava recobrant, articulant. Enric Casassas ve ser membre actiu del Front Universitari de Catalunya, primera organització estudiantil de resistència de la postguerra, i formà part també del Grup Miramar, secció cultural oficiosa d'aquest front clandestí.^{30, 31}

Passen els anys, bàsicament dedicat a la docència i a la recerca universitàries, tal com ja hem dit, sense, però, deixar mai de banda els batecs culturals i

25. E. Fontserè, *Dos mots de comiat als estudiants catalans*, amb un prefaci de Josep Iglésias. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1977.

26. Eduard Fontserè i Riba (1870-1970). Meteoròleg i sismòleg. Catedràtic de la UB. Fou president de l'IEC.

27. Ramon Aramon i Serra (1907). Filòleg i lingüista. Secretari de l'IEC (1942-1989).

28. Antoni Esteve i Subirana (1902-1979). Farmacèutic. Fundador dels Laboratoris Esteve. Fou membre de l'IEC i president de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.

29. Vegeu Ll. Marquet i J. M. Tura, «La Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1932-1982)», *Butll. Soc. Cat. Cièn.*, 4, 49-75 (1985).

30. J. Benet, *Combat per una Catalunya autònoma. Textos d'ahir i d'avui*. Barcelona: Bruguera, 1980, p. 99.

31. Vegeu M. Serrahima, *Del passat quan era present*, 2 vol. (1940-1947 i 1948-1953). Barcelona: Edicions 62, 1972 i 1974, vol. 1, p. 417.

polítics del país. Participa en el Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) i en el III Congrés Universitari Català (1978), que recollia les inquietuds dels anteriors congressos (1903 i 1918) per a una universitat catalana i autònoma.

El 1972 és nomenat membre adjunt de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), i el 1977 membre numerari d'aquest Institut.³² Fou president de l'IEC des del 1982 fins al 1987. Presidí també la Secció de Ciències (1983-1989) i posteriorment Secció de Ciències i Tecnologia (1992-1995). Durant el seu període de president, l'Institut, ja reconegut oficialment, inicià el camí vers una certa normalitat. El doctor Casassas aprofità aquesta normalitat per bastir una sèrie d'infraestructures que permetessin anar recuperant per a l'Institut aquell paper central en l'organització de la recerca a Catalunya, que havia tingut abans de la Guerra Civil, tot conservant i renovant l'esperit fundacional de l'any 1907.³³ Dotà la seu de la nostra institució del primer utilatge informàtic avançat, per a encarar nous projectes de recerca i per això fou creat el CEDI (Centre d'Informàtica), per donar-los suport. Impulsà la creació del Centre de Recerques Ecològiques i Aplicacions Forestals (CREAF), el Centre de Recerca Matemàtica i el corpus textual informatitzat de la llengua catalana.

Va ser assessor de química de la *Gran enciclopèdia catalana* (1969-1980),³⁴ que aplegà centenars d'estudiosos i intel·lectuals de tots els Països Catalans i que, en paraules del doctor Aramon, és l'obra catalana de redacció col·lectiva més important.³⁵

D'ençà del 1969, les diverses edicions de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, a la part de territori català sota administració francesa, han estat un oasi de normalitat cultural i democràtica, punt de trobada de persones d'arreu dels Països Catalans. Encara avui, dissortadament, molts dels anhels fundacionals d'aquesta universitat no han estat completament assolits. Enric Casassas hi participà en diverses ocasions, com a alumne, professor o

32. Nomenat per a cobrir la vacant de Josep Trueta i Raspall (1897-1977), el qual fou cirurgià, catedràtic de la Universitat d'Oxford, president de la Societat Catalana de Biologia i membre de l'IEC.

33. De nou reconegut oficialment l'IEC (1976) «com a corporació acadèmica científica i, principalment, la de tots els elements de la cultura catalana, l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes». Reial Decret 3.118, 26 de novembre de 1976.

34. El seu primer director, Jordi Carbonell i de Ballester (1924), filòleg, represaliat polític, hagué de deixar la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat professor de llengua i literatura catalanes, a la Universitat de Càller, Sardenya. Membre de l'IEC. Fou fundador i líder del partit polític Nacionalistes d'Esquerra. En la primera participació electoral d'aquest partit al Parlament de Catalunya, en la seva candidatura encapçalada per Jordi Carbonell figuraven també altres intel·lectuals catalans, com ara Avel·lí Artís (Tísner), Lluís Llach i el mateix Enric Casassas. Actualment és president d'Esquerra Republicana de Catalunya.

35. Vegeu R. Aramon i Serra, Prefaci a *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1982, p. 9-10.

conferenciant. És un dels redactors i primers signants del manifest elaborat en el marc d'aquesta universitat «El català llengua d'expressió científica» (1973), que tingué molta repercussió en les universitats catalanes sota administració espanyola. Des del 1988 fins al 1991 fou president de l'equip rector de la Universitat Catalana d'Estiu i, fins a la seva mort, ha estat vocal, a títol personal, del seu patronat. La creació d'aquest patronat (1985), gràcies a la seva intervenció des de la presidència de l'IEC, amb el temps s'ha vist com una acció clarivident que ha estat determinant per a la consolidació i modernització d'aquesta institució.³⁶

Enric Casassas participà, sempre que se'l requerí, en multitud de conferències, col·loquis, taules rodones i debats organitzats per associacions culturals o professionals. Redactà articles i pròlegs, escriví llibres, sempre en suport de l'edició de textos en català.³⁷ Participà en fundacions, patronats, jurats i associacions culturals.³⁸ Els seus temes de reflexió i interès han estat variats i gairebé sempre de referència científica: didàctica de la química, pol·lució i ambient, ús del català com a llengua d'expressió científica, política científica i de recerca, etc.

L'aportació del doctor Casassas al llenguatge químic català és un altre aspecte que cal remarcar. Se'l pot considerar un estudiós del llenguatge d'especialitat³⁹ i sobretot la seva empremta és ben palesa en l'elaboració de les versions catalanes de les normes de la Unió Internacional de Química Aplicada (IUPAC) per a la nomenclatura de química analítica (el llibre taronja) i de química inorgànica (el llibre vermell).⁴⁰

36. Vegeu *25 anys d'Universitat Catalana d'Estiu a Prada (1968/1993)*. Recollit i presentat per M. Batlle, R. Gual i P. Verdaguer. CREC (Centre de Recerques i d'Estudis Catalans), Universitat de Perpinyà, 1993 (revista *Terra Nostra*, núm. 85-86).

37. Vegeu *Qüestions de cinètica química*. Annals de la Universitat Catalana d'Estiu, 2. Barcelona: *L'Avenç*, 1984. I *Plasmes i focs, Gasos i atmosferes, Terra i sòl i Líquids i biofluids*, E. Casassas i S. Alegret, editors (1991, 1992, 1993 i 1993); *Modelització macroscòpica en ciències experimentals*, E. Casassas i M. Esteban, editors (1996); *Del plaer dels sentits al plaer de les xifres*, E. Casassas i R. Tauler, editors (1997). Monografies de les Seccions de Ciències, núms. 6, 8, 9, 10, 12 i 13. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. En la monografia núm. 9, en el capítol d'introducció d'E. Casassas, hom pot observar les dots artístiques de l'autor. Hi ha diversos dibuixos a ploma molt reeixits.

38. Com són ara la Junta Consultiva d'Òmnium Cultural, la Fundació Joaquim Torrens i Ibern i l'Associació per a les Noves Bases de Manresa; fou president d'aquestes dues darres entitats.

39. Vegeu, per exemple, els pròlegs al *Diccionari de l'utilitatge químic*, de S. Alegret i Sanromà. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1977, i al *Diccionari de Geologia*, d'O. Riba i Arderiu. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997, o *Consideracions sobre el llenguatge de les ciències, en particular el llenguatge de la química*, memòria llegida en la sessió inaugural del curs 1998-1999, a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Tercera època, núm. 951, vol. 57 (6). Barcelona, 1998.

40. E. Casassas i S. Alegret, editors, *Compendi de nomenclatura de Química Analítica. Regles Definitives de 1977. Unió Internacional de Química Pura i Aplicada*. Barcelona, Institut d'Estudis

Amb l'adveniment de la democràcia, l'activitat pública del doctor Casassas agafà un caire més oficial. El 1981, el govern català el cridà a presidir el Consell Científic i Tecnològic i, per la seva condició de president d'aquest organisme, intervingué com a vocal en la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), embrions del que havia de ser la gestió d'una política científica catalana, cosa que encara avui no pot ser duta a terme plenament per una interpretació restrictiva per part del Govern espanyol dels textos constitucionals. L'any 1989 la Generalitat de Catalunya li concedeix la medalla Narcís Monturiol pels serveis prestats a Catalunya per al progrés científic i tecnològic, i el 1992 fou distingit amb la Creu de Sant Jordi.

Des del 1996 era síndic de greuges de la Universitat Autònoma de Barcelona, càrrec que ha ocupat fins el dia de la seva mort, ocorreguda el 16 de febrer d'enguany, a l'edat de setanta-nou anys.

Si volguéssim resumir la seva vida en uns mots ben breus, només em ve al cap ara aquella divisa de l'Institut Escola, que he esmentat al començament, i que el doctor Casassas encarna de la forma més paradigmàtica: era un home bo i savi.

Colofó

Per a finalitzar aquestes notes vull deixar constància d'uns moments que foren molt emotius tant per qui ara recordem com pels seus deixebles i amics. Recordo ara l'acte acadèmic amb motiu de la seva jubilació administrativa com a catedràtic universitari, celebrat en l'aula magna dels nous edificis de la Facultat de Biologia, de la Universitat de Barcelona (1987). També la presentació de la *Miscel·lània Enric Casassas*, a la Generalitat de Catalunya (1992), llibre que li dedicaren els seus deixebles amb motiu del seu setantè aniversari. O l'acte d'homenatge que li fou retut a la xxiv Universitat Catalana d'Estiu (1992), amb el gimnàs del Liceu Renouvier de Prada ple de gom a gom. O també l'acte de lliurament dels xvi Premis d'Honor Jaume I (1992), en què fou guardonat per la seva trajectòria científica i cívica exemplar.

Clourem aquestes paraules amb un fragment extret de la presentació del *Butlletí* de les Societats Catalanes de Ciències,⁴¹ en «homenatge al professor Enric Casassas i Simó pel seu mestratge en química analítica», que retrata

Catalans, 1987. (Actualment està en preparació la versió catalana de la 3a edició anglesa d'aquesta obra, en què la participació del doctor Casassas ha estat molt intensa en la majoria dels seus apartats.) E. Casassas i J. Sales, *Nomenclatura de Química Inorgànica, Recomanacions de 1990, Unió Internacional de Química Pura i Aplicada*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997.

41. G. Rauret i Á. Izquierdo, Presentació, dins «Homenatge al professor Enric Casassas i Simó». *Butll. Soc. Cat. Cièn.*, 9, 7-12 (1987).

molt bé alguns dels seus trets més característics i més apreciats per tothom. «Enric Casassas és un home igualment complet, polifacètic, brillant i amable en privat. Compartir el treball amb ell i esdevenir amics són fets inseparables malgrat el respecte que imposa la seva figura i el seu aire una mica esquerp que impressiona els qui no l'han tractat a fons i no saben la seva predisposició al diàleg i a la comprensió. Quan ho descobreixen, ja no deixen de visitar el seu despatx per tractar dels més diversos temes convençuts que seran ben acollits».

Fa uns mesos que ens ha deixat, però no volem adonar-nos-en, atès que som molts els que encara sovint per dins truquem al seu despatx.

SALVADOR ALEGRET I SANROMÀ
Membre de la Secció de Ciències i Tecnologia
de l'Institut d'Estudis Catalans